

Lletres sabadellenques del nostre segle

per Joan Ripoll

El present treball proposa una visió descriptiva de les principals edicions sabadellenques al llarg del nostre segle, tot remarcant-ne la continuïtat -des de la tradició més arrelada als intents renovadors-, visió que pretén insinuar els valors col·lectius d'una comunitat tan preocupada per conèixer el seu rerafons històric com per projectar-se als corrents del món actual.

Per tal d'establir una visió de conjunt de les lletres sabadellenques al llarg del segle actual, sembla coherent fixar un punt de partida tot situant-se al decenni dels anys vint, època en la qual, més enllà de les edicions esparses, es constitueixen dues col·leccions de llibres degudament programades, que responen a uns gustos literaris, i fins i tot a uns propòsits ideològics, ben concrets i definits.

Una mirada sabadellenca

L'any 1924 apareix el primer volum de la denominada "*Biblioteca Sabadellenca*", menada pel periodista i escriptor Joan Costa i Deu, que es mantindrà fins al 1936 després d'haver publicat trenta-dos títols. És una col·lecció de factura acurada, de tendència tradicional, que aplega autors donats a conèixer generalment al tombant del segle, i d'interessos eminentment locals: Manuel Ribot i Serra, Agnès Armengol, Joan Trias Fàbregas, mossèn Josep Cardona, el doctor Sardà i Salvany, Agustí Rius i Borrell, i, com a autors més joves, el malaguanyat Joaquim Folguera i mossèn Camil Geis.

L'altra col·lecció, sincrònica amb aquesta però de característiques ben diferents, és "*La Mirada*", creada pel famós "grup de Sabadell" -avui historiat per Miquel Bach-, que girava a l'entorn de Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols. Es tractava d'una col·lecció d'esperit modern, fins i tot d'un format poc usual, i arrelada, en forma i fons, als cànons noucentistes; tingué una vida més curta, de 1928 a 1931, però tot i així arribà a publicar vint títols. Ultra els dels rectors de la col·lecció, s'hi troben els noms de Gue-rrau de Liost, Josep Carner, Carles Ribas, Agustí Esclasans o Antoni Rovira i

Virgili, entre altres: noms significatius, no sabadellencs, de ressò, doncs, més ampli que no pas l'estrictament local i d'una envergadura intel·lectual notable. Cal remarcar que ambdues col·leccions eren impreses als obradors de Joan Sallent, i en reflectien palesament el toc de bon gust i de ben fer que sempre els ha caracteritzat, imprompta que també es rastreja en altres publicacions de l'època, ja siguin editades a Sabadell o fora de la ciutat.

Conceptisme i eclecticisme

Encara que la guerra civil hauria d'estrancar aquesta activitat literària i editorial naixent, és a l'entorn d'aquesta època que es publiquen, de forma independent, dues obres cabdals del polígraf Miquel Carreras, home de lletres, professor, arxiver municipal, mort traïdorament al front de guerra en plena joventut. Fou el 1932 que l'Acció Municipal Docent publicà els seus "*Elements d'Història de Sabadell*", exemple d'historiografia local que ultrapassà els límits d'un text escolar -com inicialment sembla que s'havia concebut- per esdevenir una obra d'autor; el 1938, sota el pseudònim de Miquel Costa, Carreras edità "*Conceptes i dites de Martí Rialp*", obra rica en suggeriments, model del seu estil conceptista. És significatiu el fet que ambdues obres fossin reeditades al cap dels anys: aquesta darrera, per la Fundació Bosch i Cardellach el 1949, i els "*Elements...*" per la Caixa d'Estalvis de Sabadell el 1974, en una acurada edició monumental d'homenatge.

No serà fins molts anys després de la guerra, el 1956, quan sorgirà un nou intent de col·lecció literària: es tracta de la "*Biblioteca Sabadell*" que, menada per Ramon Bardés, s'iniciarà amb una "*Antologia*" que representa ja tot un programa; és un recull, en vers i en prosa, de trenta-set autors sabadellencs -de Joan Arús a Joan Vila Casas-, noms que per la seva significació revelen el criteri eclèctic amb què fou concebut. Malauradament, aquesta col·lecció només pogué publicar dos títols més, signats per Pilar Tous de Cirera i el mateix Ramon Bardés.

Encara que de manera esporàdica, una institució tan arrelada a la ciutat com la Caixa d'Estalvis de Sabadell ofereix, sobretot als decennis del quaranta i cinquanta, un seguit de publica-

cions que solen recollir algunes de les conferències dictades al redós de la seva Biblioteca: són opuscles signats, per exemple, per la senyora Encarnació Ribas, per mossèn Geis, Joaquim Sallarès, Ramon Rucabado, Ernest Abelló, mossèn Felip Casañas, etc., conjunt en el qual destaquen dues obres majors, nascudes al caliu de la celebració del centenari de la Institució (1959): són "*Cien años de una Institución sabadellenca*", de Pere Roca i Garriga, i la novel·la "*Aliberch i Cia.*", de Francesc Vila Plana, guanyadora del premi "*Oasi*", convocat per única vegada amb motiu de l'efemèride esmentada, i que representa l'intent de novel·lar l'activitat industrial de la ciutat.

Una altra institució, la Fundació Bosch i Cardellach, fundada l'any 1943 i dedicada fonamentalment als estudis locals, publicà ben aviat les seves pròpies edicions, entre les quals cal destacar el "*Primer Llibre d'Acords del Consell de la Vila de Sabadell. 1449-1472*", la "*Idea del Partido del Vallés donde está situada la villa de Sabadell*" d'Antoni Bosch i Cardellach, o "*Manuel Ribot i Serra. Narcisa Freixas i Cruells. Commemoració centenària de dos sabadellencs il·lustres*", paral·lelament a la creació de sèries dedicades a Miquel Carreras o a Joan Montllor, així com dels denominats "*Quaderns d'Arxiu*" que apleguen les ponències llegides en les seves sessions acadèmiques habituals, i on s'hi troben els noms dels més acreditats estudiosos sabadellencs: Miquel Crusafont, Joan Montllor, Pere Valls, Lluís Mas, Jesús Farrés, Joan Farell, Miquel Forrellad, Ernest Mateu, Pere Roca, Josep Torrella, Joan Alsina, i fins i tot el patriarca Pau Vila; cal remarcar la continuïtat de la col·lecció, que avui ha assolit el número 51 de la sèrie.

Assaigs de biografies locals

Als inicis de la dècada dels seixanta apareix una obra insòlita en el context de les lletres sabadellenques: es tracta de "*L'Art Sabadellenc. Assaig de biografia local*", agosarada aportació d'Andreu Castells, un home inquiet que, després d'haver estat pintor, es converteix en historiador, impressor i editor: obra singular, aquesta, que aporta dades i coneixements de primera mà sobre la vida artística de la ciutat, des de la prehistòria al cinema, i que ha

esdevingut un llibre de consulta obligada. Al llarg dels darrers vint anys, Castells farà, entre altres, unes aportacions tan valuoses com la col·lecció "Els ceballuts", de curta durada, en la qual destaca un recull de tanta importància com el que feu Joan Puig Pujol sobre "86 anys de premsa local"; o redactarà i editarà després el polèmic i ambiciós "Sabadell, informe de l'oposició", interpretació de la història contemporània de la ciutat en diversos volums.

Potser calgui, però, aturar-se un moment en aquest apretat recorregut més o menys cronològic, per tal de considerar un seguit de publicacions esparses notables, sense formar col·lecció, que van apareixent al llarg del segle. Hom pot esmentar, per exemple, la "Topografia mèdica de Sabadell" (1914) d'Agustí Rius i Tarragó; "Sabadell del meu record" (1929) de Marià Burgués; "El rodal de Sabadell", de Josep Rossell; les biografies "Antoni Bosch i Cardellach" de mossèn Ernest Mateu, o "El català Joan Cristòfol Calvet d'Estrella" de Joan Puig Pujol; "Obra poètica" de Ramon Moix; "A l'ombra del campanar" de Joan Sallarés; les edicions d'obres de mossèn Camil Geis, editades des de 1950 per Torrell de Reus, que culminen amb el recull de l'obra poètica completa "De primavera a rera", en edició d'homenatge feta per un grup d'amics i admiradors el 1975; "El romànic del Vallès" de Ramon Vall i Agustí Masvidal, o bé "Del terme de Sabadell" de Joan Farell i el mateix Masvidal... No es tracta pas d'una relació exhaustiva, però sí suficientment indicadora del moviment editorial de la ciutat.

Tendències renovadores

En els últims anys, i des del punt de vista creador, cal referir-se a un llibre curiós que apareix isolat, quan semblava que hagués pogut marcar la represa d'una línia renovadora: em refereixo al recull poètic "I li estriba les vetes de la cotilla", editat el 1971 per l'Acadèmia de Belles Arts, en homenatge a Joan Oliver, que aplega obra de sis poetes joves del moment -alguns d'ells guanyadors dels premis Martí i Peydró de l'època-: Joana Alegret, Josep-Ramon i Miquel Bach, Antoni Clapés, Jordi Doménech i Albert Plans, la majoria dels quals han anat publicant posteriorment per separat en editorials barcelonines.

Més ençà, ja en els nostres dies, cal esmentar l'aparició de la "Biblioteca Quadern", de trajectòria definida en una certa tradició sabadellenca, que edita, entre altres, obres de mossèn Geis, Ramon Moix, Joan Cuscó (en col·laboració amb els dibuixants Agustí

ACCIÓ MUNICIPAL DOCENT

MIQUEL CARRERAS COSTAJUSSÀ

ELEMENTS D'HISTÒRIA DE SABADELL

1932

EDICIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA

Masvidal i Emili Hierro), i que presenta la redescoberta de Josep Torrella, autor generós en evocacions històriques i en invenció literària. En una altra línia, cal remarcar l'inici de dues col·leccions ambicioses: la "Nova Biblioteca Sabadellenca", menada des de la delegació del Col·legi de Doctors i Llicenciats, que ha editat un llibre de records de Ramon Bardés, i un altre sobre urbanisme de Manuel Larrosa, mentre anuncia les esperades memòries de Manuel Folguera i Duran; i, per altra banda, "Les edicions dels dies", publicació minoritària que selecciona, amb rigor i solvència, obres creatives de Feliu Formosa, Joaquim Sala-Sanahuja o Antoni Clapés, entre els autors sabadellencs, o d'Albert Ràfols-Casamada, Jordi Vintró o Miquel Bauçà entre els autors forasters.

Tenim constància de l'aparició de joves escriptors, de formació universitària, que de moment es revelen en col·laboracions en revistes més o menys especialitzades o minoritàries, i dels quals cal esperar una continuïtat i una renovació, alhora, d'aquesta tradició literària i editorial sabadellenca. Tradició que, en aquest darrers anys, presenta una projecció exterior d'abast nacional

amb el llançament del Premi Sant Joan de novel·la catalana, promogut per la Caixa d'Estalvis de Sabadell, que ha quedat ja inserit al marc editorial del país i al costat d'altres premis literaris de primer ordre; el Sant Joan ha reconegut i sancionat el mèrit d'autors com Antoni-Lluc Ferrer, Margarida Aritzeta, Vicenç Villatoro. Gabriel Janer i Manila i Antoni Turull, relligat aquest, per cert, a Sabadell per ascendència familiar.

No podria, però, acabar-se aquesta precipitada visió de les lletres sabadellenques del nostre segle sense fer esment d'un premi singular que ha distingit dos sabadellencs il·lustres: el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, atorgat el 1970 a Joan Oliver i el 1976 a Pau Vila. Si la finalitat del premi és, com diuen les seves bases institucionals, premiar "una persona que per la seva obra literària o científica, escrita en llengua catalana, i per la importància i exemplaritat de la seva tasca intel·lectual, hagi contribuït d'una manera notable i continuada a la vida cultural dels Països Catalans", no hi ha dubte que els nostres dos autors n'eren plenament mereixedors. ●